

are described; and also basic measures for activation of innovations introduction process are distinguished.

It is stated in the article that, in order to solve the problem of drinkable water supply and freshwater safety strengthening, it is necessary to actively introduce ecological innovations. Thereby, the concept of «ecological innovations» is considered; two basic types of ecological innovations (productive and protective) are distinguished. Ecological innovations of the first type (productive innovations) should provide the rational use of natural capital, including water resources; and ecological innovations of the second type (protective innovations) should support steady development of state`s economy, ensure the improvement of people`s life conditions and preservation of natural environment.

Innovative means for improvement of government control mechanism of the system use of Ukraine`s water resources potential are also described in the research; the level of ecological innovations introduction is estimated; the scale of damage inflicted on freshwater safety by branches of economy is determined and methods of its maximal reduction are distinguished.

Key words: economic mechanism, water management, environmental management, tools of the economic mechanism of the water management.

Стаття надійшла 17 травня 2016 р.

УДК 332.012.23

Л. М. Томаневич

ВПЛИВ БЕЗПЕКОВИХ ЧИННИКІВ НА ФОРМУВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СВОБОДИ В УКРАЇНІ

Розглянуто основні чинники дестабілізації економічної системи України. Охарактеризовано індекс економічної свободи як важливий інструмент поглибленого макроекономічного аналізу економіки, який розраховується за кількісними і якісними факторами. Визначено причини недієвості економічних реформ в Україні, з'ясовано механізм організаційної взаємодії економічного стану та верховенства права. Запропоновано шляхи подолання соціально-економічної кризи в Україні.

Ключові слова: економічна система, соціально-економічна криза, верховенство права, індекс економічної свободи, дестабілізаційні чинники, мегаінституції.

Постановка проблеми. Соціально-економічна і політична криза останніх років суттєво дестабілізувала економічну систему України, призвівши до її глибоких структурних деформацій. Військова агресія

Росії, соціальна напруга у суспільстві зумовили завершальний імпульс національній економіці, довівши її до критичної межі та стану глибокої економічної рецесії, політичної турбулентності і фінансової нестабільності.

В сучасних умовах в Україні виникла ціла низка проблем, як-от: зниження державою своїх зобов'язань перед громадянами, формування кланово-олігархічної економіки, боротьба кланів за владні повноваження, управління капіталом і фінансовими потоками, падіння реальних доходів, зубожіння населення, значні соціальні втрати тощо.

Саме тому перелічені проблеми стали предметом вивчення вітчизняних та зарубіжних науковців, політиків, теоретиків і практиків, господарників і державних службовців з метою протидії подальшій руйнації національної економіки.

Стан дослідження. Аналіз цього питання ґрунтується на результатах науково-теоретичних досліджень, висвітлених у працях вітчизняних і зарубіжних науковців: Р. Барро, І. Булеєва, Н. Берггрена, Л. Бальцеровича, К. Бундукідзе, С. Вальтерса, З. Варналія, В. Геєця, Я. Жаліло, О. Колеснікової-Стейнруд, М. Лешке, Е. Лібанової, І. Маркович, Дж. Скаллі, К. Сала-і-Мартіна, С. Хенке, А. Чухно та інших.

На думку деяких авторів, особливо іноземних, незалежно від вибірки країн, рівня економічної свободи та рівня агрегування, віднайдено постійні позитивні асоціації між економічною свободою та економічним зростанням.

Ними доведено, що економічна свобода має значно більший вплив на економічне зростання, ніж свобода політична, а це актуалізує увагу науковців до тенденцій та можливостей розширення економічної свободи на всіх рівнях [4, с. 126].

Метою статті є простеження закономірностей у тенденціях зв'язків між значеннями індексів економічної свободи та окремими індикаторами розвитку держави й рівня життя людей; також аналіз причин недовісти економічних реформ в Україні, з'ясування механізмів організаційної взаємодії економічного стану та політико-правових чинників.

Виклад основних положень. Економіка як найважливіша сфера суспільної життєдіяльності займає провідне місце у суспільстві. У зв'язку з цим виникає питання, як зробити сучасну економіку ефективною, соціальносправедливою і гідною людини.

Перші ознаки теперішніх, та й подальших, проблем почали проявлятися у вигляді спадної динаміки реального ВВП, різкого зростання

інфляції, поступового нівелювання дефіцитів платіжного балансу і сектора державного управління, падіння рівня доходів, підвищення цін на товари й послуги, що призвело до низького зовнішнього та внутрішнього попиту, відтоку інвестицій, негараздів соціально-економічного характеру.

Загальновідомо, що показник ВВП на душу населення свідчить про ступінь багатства країни та її можливості забезпечити високий рівень життя населення.

Якщо порівняти середні темпи приросту ВВП України і сусідніх держав (Польщі, Румунії, Туреччини) за 2011–2015 роки, то в Україні цей показник свідчить про надто значне відставання.

З метою поглибленої оцінки стану економіки та рівня життя людей розроблено цілу низку нових макроекономічних показників. Одним із них є індекс економічної свободи, який розраховується з 1995 року за десятьма показниками – правом власності, свободою від корупції, фіскальною свободою, державними витратами, свободою підприємництва, свободою праці, монетарною свободою, свободою торгівлі, свободою інвестицій, фінансовою свободою.

Економічна свобода є індикатором економіки, тобто мірою того, наскільки доступна можливість діяльності на добровільних засадах, водночас вона є частковим вимірником ступеня ефективності правової системи, відображає результати фіскального важеля державного регулювання тощо [4, с. 128].

Таблиця

Динаміка Індексу економічної свободи України та Польщі у 2014–2015 роках

Показники	Україна		Абсолютне відхилення (+ -)	Польща		Абсолютне відхилення (+ -)
	2014	2015		2014	2015	
Індекс економічної свободи (The Heritage Foundation)	162	162	0	42	39	-3
Індекс глобальної конкурентоспроможності	76	79	+3	43	41	-2
Індекс легкості ведення бізнесу	87	83	-4	28	25	-3
Індекс легкості сплати податків	107	96	-11	106	58	-48
Індекс сприйняття корупції	142	130	-12	35	30	-5

За спостереженнями, в Україні – найменш вільна економіка в європейському регіоні. У рейтинговій оцінці Україна займає 162 місце із 178-ми.

Як видно із таблиці, за деякими показниками спостерігалось незначне покращення у 2015 році. Проте Україна входить до групи країн із так званою пригніченою економікою; поруч у рейтингу Соломонові острови (161) та Демократична Республіка Конго (163), Білорусь у цій групі посідає 157 місце, а Польща з 42 місця перейшла на 39-те і значно випереджає Україну за всіма показниками [10; 11].

Укладачі Індексу вважають, що між свободою економіки і її ефективністю є прямий взаємозв'язок, який прослідковується завдяки даним Індексу.

Дослідження демонструють, що в країнах із вільнішою економікою рівень добробуту населення набагато вищий, а економічна свобода приносить відносно швидкі й відчутні результати на відміну від державного регулювання економіки.

Зазначимо, що у цьому рейтингу 33 країни вважаються такими, що мають більш високий рівень економічної свободи, до яких належать: Німеччина, Ірландія, Литва, Грузія, Британія, Ботсвана, Ізраїль і Тайвань.

Підвищення рівня економічної свободи в таких державах, як Індія і Філіппіни, призвело до зростання добробуту, поліпшення стану здоров'я громадян і їхньої освіти, а також посприяло забезпеченню екологічної безпеки.

За даними Gallup International, українці у 2015 році оцінили якість власного життя на найнижчому рівні. Більше третини (36%) жителів України страждають від власних життєвих умов. Це найгірший показник серед пострадянських країн.

За даними групи «Рейтинг» (листопад 2015 р.), 3 з 4 українців вважають, що за останні 12 місяців матеріальне становище їх родин погіршилось [12].

Так, у 2014 році середня заробітна плата в Україні становила 3480 грн, що було еквівалентно 295 дол. США (пенсія – 128 дол.), а в 2015 р. 4195 грн становили лише 192 дол. США (пенсія – 68 дол.). Отже, середня зарплата в Україні протягом 2015 р. порівняно з 2014 р. знизилась на 103 дол. США, а пенсія – на 60 доларів, тобто майже наполовину.

За рівнем середньої зарплати Україна впевнено посідає останнє місце в Європі (141 євро) після Молдови (181 євро), Білорусі (300 євро), Румунії (346 євро), Угорщини (532 євро), Польщі (635 євро), Словаччини (665 євро), що зображено на рис. 1.

Українці – найбідніші серед європейців

Рис. 1. Рівень заробітної плати в Україні та сусідніх державах у 2015 році

Окрім того, заборгованість із виплати зарплати за 2015 рік зросла з 1,3 до 1,8 млрд грн – що є рекордною сумою за останні 10 років, а якщо порівнювати з початком березня 2014 р., то в 2,4 раза (рис. 2) [12].

Рис. 2. Динаміка заборгованості із заробітної плати

Мінімальні соцстандарти (мінімальна пенсія і мінімальна зарплата), які за 2014–2015 рр. індексували тільки один раз на 13%, за цей час знецінилися на дві третини.

Окрім цього, значний вплив на зубожіння населення мало підвищення тарифів на газ і теплову енергію для населення, що призвело до зростання витрат населення на оплату житлово-комунальних послуг загалом по Україні, зокрема електроенергії – на 66,9%, опалення – на 78,4% та газу – в 3,7 рази [10].

Показник свободи торгівлі для України залишався незмінним у 2014–2015 роках завдяки доволі низькому показнику середньозваженого митного збору (в Україні він становить 2,8%). Деякою мірою послаблюють цей показник нетарифні бар'єри в торгівлі, що захищають окремі ринки. Динаміку індексу свободи торгівлі зображено на рис. 3.

Рис. 3. Динаміка результатів України за складовими Індексом свободи торгівлі

Індекс свободи підприємництва, який характеризує простоту започаткування, ведення та закриття бізнесу, впав на 2,5%, із 59,3% до 56,8% (рис. 4).

Оцінка податкової системи входить також до складу методики розрахунку Індeksu економічної свободи – показника, який щорічно розраховується Wall Street Journal і Heritage Foundation для більшості країн світу.

На основі розрахунку Індeksu легкості ведення бізнесу оцінюють податкове навантаження і простоту податкового адміністрування.

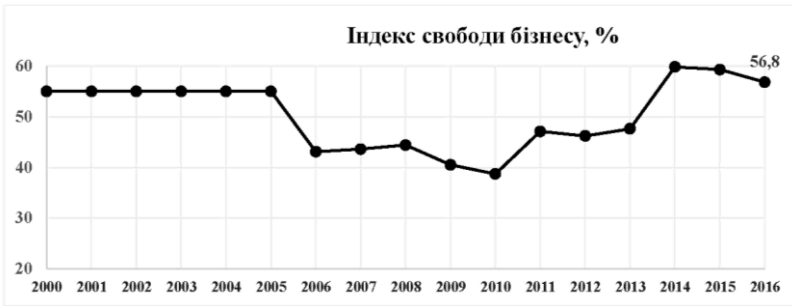

Рис. 4. Динаміка результатів України за складовими Індексу свободи бізнесу

Податкова система України залишається однією з найгірших у світі протягом останніх семи років (рис. 5).

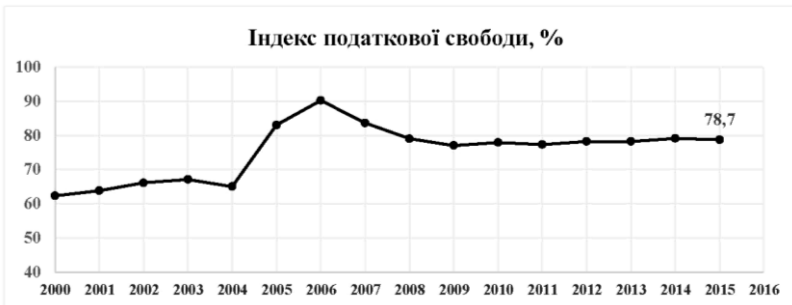

Рис. 5. Динаміка результатів України за складовими Індексу податкової свободи

Зазначимо, що на першому місці в світі за показником податкової свободи знаходяться Бахрейн, Кувейт та Об'єднані Арабські Емірати. Так, у Бахреїні відсутнє оподаткування особистих доходів і більшість компаній не оподатковуються корпоративним податком, водночас розмір корпоративного податку на прибуток нафтових компаній становить 46%, а податкові надходження займають 4% від ВВП країни.

Вважається, що рівень економічної свободи знижується, якщо державні витрати зростають швидше, ніж витрати підприємств та фізичних осіб, оскільки державні рішення можуть внести суттєві диспропорції в розвиток ринкового конкурентного середовища.

Неефективність державних витрат також вплинула на зниження рейтингу України за Індексом економічної свободи (рис. 6).

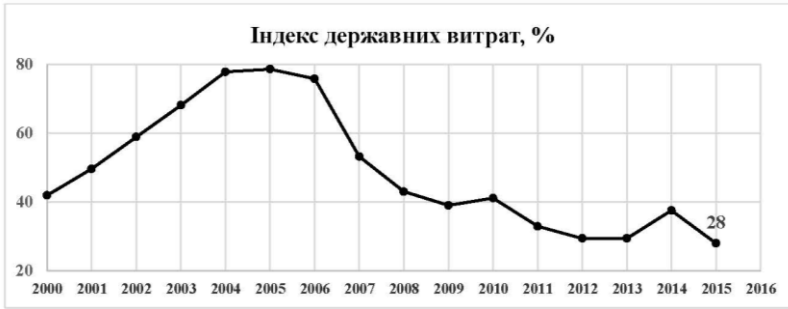

Рис. 6. Динаміка результатів України за складовими Індексу державних витрат

Фіскальна свобода визначається рівнем податкового тягаря шляхом оцінювання граничних ставок податків для індивідуальних та корпоративних доходів, особливостей форм прямого та непрямого оподаткування, визначення відсотка надходжень до ВВП від податкових зборів. Тобто фіскальна складова економічної свободи формується з трьох кількісних факторів: верхньої граничної ставки податку на доходи фізичних осіб; верхньої граничної ставки податку на доходи корпорацій; загального податкового навантаження у відсотках від ВВП. Індекс грошової свободи становив 78,6% і був незмінним протягом останніх двох років (рис. 7).

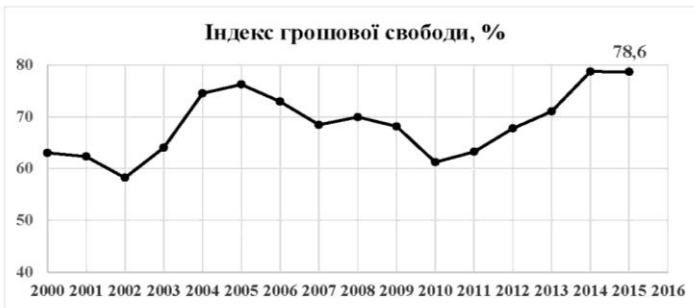

Рис. 7. Динаміка результатів України за складовими Індексу грошової свободи

Щодо показника фінансової свободи, то для України він становить 30% і свідчить про недостатню роль держави в банківському секторі. Рівень фінансової свободи визначається рівнем банківської ефективності, незалежністю від державного контролю фінансового сектора.

Рис. 8. Динаміка результатів України за складовими Індексу фінансової свободи

Індекс захисту права власності передбачає оцінювання створених державою можливостей накопичувати та зберігати приватну власність. Також оцінюється ймовірність того, що приватна власність може бути конфіскованою.

Ще враховується рівень незалежності судової гілки влади, існування корупції в судовій системі й т. д.

Рис. 9. Динаміка результатів України за складовими Індексу захисту права власності

За рейтингом ВЕФ-2016, корупція другий рік поспіль залишається найбільш проблемним чинником ведення бізнесу в країні. За останні два роки Україна не змогла істотно поліпшити становища в рейтингу сприйняття корупції Transparency International (з 25 до 27 балів зі 100 можливих за 2014–2015 рр.). У 2015 р. Україна посіла 130 місце із 168 країн, що свідчить про один із найвищих рівнів корупції у Європі.

Збільшення корупційної складової у відносинах бізнесу і влади не дають Україні зробити рішучий крок уперед у рейтингу економічної свободи (рис. 10).

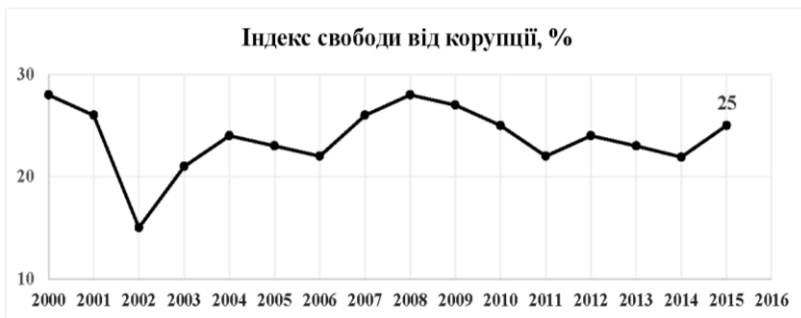

Рис. 10. Динаміка результатів України за складовими Індексу свободи від корупції

Щоб наздогнати своїх сусідів до 2030 року, за розрахунками експертів, слід демонструвати темпи приросту ВВП у середньому на рівні 7% на рік протягом усього періоду, що є малоімовірним для України.

Важливість економічної свободи країни, як однієї з детермінант сучасного прогресивного суспільства, впливає з ряду теоретичних і практичних аспектів реалізації державної політики та функціонування країни в системі міжнародних економічних відносин. Незважаючи на відмінності в розрахунку індексів економічної свободи в світі, важливим є динамічний аналіз окремих їх компонент з метою виявлення тенденцій, які можуть мати вплив на розвиток національної економіки [2, с. 99].

Проведений аналіз дає підстави вважати, що причини неефективності та недовості проведення реформ в Україні лежать, головним чином, не в економіці.

Досвід країн, які демонструють позитивну соціальну та економічну динаміку, дозволяє стверджувати, що головним фактором ефективного розвитку економіки є верховенство права.

Наявність такої важливої мегаінституції є необхідною умовою та інструментом, який уможливорює динамічний розвиток суспільства, адаптацію його до нових викликів та загроз без особливих соціальних потрясінь.

Висновки. Виходячи із вищенаведеного, можемо стверджувати про те, що економічний та соціальний розвиток суспільства неможливий без практичної реалізації принципу верховенства права та закону як універсального регулятора всіх правовідносин. Таким чином, принцип верховенства права – як принцип справедливості – є невід’ємною складовою прогресивного розвитку держави, прояву демократії в суспільстві та реального забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Отже, зміна негативного вектора вимагає переосмислення та концептуалізації наукових ідей, які торкаються функціонування державоутворюючих інституцій, інституцій правової держави та громадянського суспільства, ефективності державного апарату, чесної конкуренції, захисту майнових прав та створення дієвого механізму протидії корупції, дослідження зв’язків між Індексом економічної свободи та ВВП на душу населення (завдяки яким отримано висновки, що зв’язок між абсолютними й відносними значеннями Індексу економічної свободи та абсолютними й відносними значеннями ВВП на душу населення є прямим), розуміння того, що повинно бути стрижнем у підходах до напрямів розвитку України.

1. Альтернативний звіт про діяльність Уряду у 2015 році і шляхи виходу з кризи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukranews.com/uk/article/2016/02/16/855>

2. Єщенко П. Як подолати системні витрати неоліберального реформування економіки / П. Єщенко // Економіка України. – 2015. – № 1 (638). – С. 26–41.

3. Маркович І. Методологічні підходи до визначення рівня економічної свободи країни / І. Маркович // Галицький економічний вісник. Серія «Економіка та управління національним господарством». – 2013. – № 1 (40). – С. 92–100.

4. Маркович І. Економічна свобода та економічний розвиток: теоретико-емпіричне дослідження зв’язку / І. Маркович // Журнал Європейської економіки. – 2014. – Т. 13. – № 2. – С. 125–140.

5. Україна – на 162 місці в рейтингу економічних свобод // Офіційний сайт Радіо Свобода [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26815953.html>

6. Оніщенко Н. М. Принцип верховенства права та верховенства закону: взаємовиключення чи взаємозумовленість? / Н. М. Оніщенко // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2010. – № 3. – С. 3–7.

7. Чухай Г. Україна у рейтингу глобальної конкурентоспроможності-2015 / Г. Чухай [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reforms.in.ua/ua/news/ukrayina-u-reytingu-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2015>

8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

9. Офіційний сайт рейтингового агентства «Moody's» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://moody.ru/>.

10. Офіційний сайт рейтингового агентства «Fitch Ratings» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fitchratings.ru>

11. Офіційний сайт організації «Transparency International» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transparency.org/>

12. Офіційний сайт «Світового банку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>

Томаневич Л. М. Влияние факторов безопасности на формирование уровня экономической свободы в Украине

Рассмотрены основные факторы дестабилизации экономической системы Украины. Исследованы показатели состояния экономической свободы как важного инструмента углубленного макроэкономического анализа экономики. Определены основные причины неэффективности экономических реформ в Украине сквозь призму безопасности. Установлен механизм организационного взаимодействия экономического состояния и защиты экономического правопорядка. Предложены основные пути улучшения индекса экономической свободы и преодоления социально-экономического кризиса в Украине.

Ключевые слова: *экономическая система, социально-экономический кризис, верховенство права, индекс экономической свободы, дестабилизирующие факторы, мегаинституции.*

Tomanevych L. M. The influence of security factors on the development of level of economic freedom in Ukraine

The main destabilizing factors of economic system in Ukraine were shown. The indexes of economic freedom as the important tool of thorough macroeconomic analysis of economy were analyzed. The main reasons of inefficiency of economic reforms in Ukraine through the lens of security and safety were determined. The mechanism of organizational cooperation of economic status and defense of economic law and order was specified. The main ways of improvement of index of economic freedom and overcoming of socioeconomic crisis in Ukraine were proposed.

The importance of economic freedom of the country as one of the determinants of modern progressive society comes from a number of theoretical and practical aspects of public policy and the functioning of the country in the international economic relations. The features of economic freedom index calculation according to the methodology of Fraser Institute, Heritage Foundation

and Freedom house are analyzed in the article. It has been found that approaches to determining the level of economic freedom are significantly different due to the differences in the understanding of its definition. The importance of economic freedom of the country as one of the determinants of modern progressive society comes from a number of theoretical and practical aspects of public policy and the functioning of the country in the international economic relations. The features of economic freedom index calculation according to the methodology of Fraser Institute, Heritage Foundation and Freedom house are analyzed in the article. It has been found that approaches to determining the level of economic freedom are significantly different due to the differences in the understanding of its definition.

The analysis of these challenges suggests that further development of promising researches in this area requires a more detailed study of the civil society goals related to the support and implementation of the government programs in the social of security on the development of level of economic freedom, modernization and popularization of these programs.

Key words: economic system, social and economic crisis, supremacy of law, index of economic freedom, destabilizing factors, mega-institutions.

Стаття надійшла 12 травня 2016 р.

УДК 343:331.101

**О. Й. Хомин,
В. Ю. Лисак**

ВПЛИВ КОРУПЦІЙНИХ СХЕМ, СФОРМОВАНИХ ЗАКОНОДАВСТВОМ «ПОДВІЙНОЇ ДІЇ», НА ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ

Розглянуто корупційні схеми з використанням законодавства «подвійної дії». Охарактеризовано вплив негативних наслідків корупції на процеси формування, розвитку, розподілу, перерозподілу та використання людського капіталу.

Доведено, що найбільш несприятливими є наслідки корупційних дій у процесі використання людського капіталу. Обґрунтовано компетенцію та компетентність як рушійні сили в якісному використанні людського капіталу. Визначено коефіцієнти компетенції та компетентності.

Ключові слова: корупція, законодавство «подвійної дії», людський капітал, компетенція та компетентність.

Постановка проблеми. Чи не найбільшою соціальною проблемою сучасності є корупція. Вона має давню історію і властива всім державам світу. Тотальна корупція в Україні впливає на всі сторони